

Govs ilgmūžība

Vairāki lopkopības speciālisti apgalvo, ka piena lopkopībā vieni no lielākiem finanšu ieguldījumiem saistīti ar ganāmpulka atjaunošanai nepieciešamo vaislas teļu izaudzēšanu. Pēc A. Garsijas 2001. gada publikācijas, lai saimniecība spētu atpelnīt izaudzēšanas izmaksas, ir nepieciešams slaucamo govju izmantot vismaz divas un vairāk laktācijas un iegūt vismaz vienu atražojamu teli. Pagarinoties govju ilgmūžībai, rodas iespēja izaudzēšanas izmaksas sadalīt uz vairākām laktācijām, tādā veidā noņemot slogu no pirmajām laktācijām.[1] Pēc profesores Dainas Kairišas 2011. gada publikācijas – ar ilgmūžību saprotam dzīvnieku spēju izdzīvot konkrētos ražošanas apstākļos. Lai analizētu ilgmūžību, 1994. gadā ieviesa terminu „produktīvās dzīves ilgums”, ko izsaka ar mēnešu vai dienu skaitu no pirmās atnešanās līdz izslēgšanai no ganāmpulka.[2]

Līdz šim liela daļa Latvijas piensaimnieku, lai palielinātu ganāmpulka rentabilitāti, lielāko uzmanību pievērta dzīvnieka produktivitātei. Kā jau minēts, lielu daļu no kopējām saimniecības izmaksām veido izaudzēšanas izmaksas, un govju sāk kļūt rentabla tikai otrajā laktācijā un pat vēlāk. Tāpēc audzētāji sāk biežāk izvirzīt sev mērķi samazināt izaudzēšanas izmaksu slogu. Viens no veidiem, kā to var panākt, ir palielināt dzīvnieku ilgmūžību.

Ilgmūžības uzlabošanas iespējas

Iegūtie pētījumu rezultāti liecina, ka, veicot ģenētisko izlasi un atlasī, ilgmūžībai iedzimstamības koeficients ir zems (0,04–0,14).[2] Tas nozīmē, ka ilgmūžība vāji iedzims nākamajā paaudzē un tās tiešai selekcionēšanai nepieciešams ilgs laiks. Īsākā laikā uzlabot govju ilgmūžību var, netieši uzlabojot ilgmūžību ietekmējošos faktoros.

Slaucamo govju mūža ilgumu ietekmē ēdināšana, stāvvietas vai boksu lielums, pakaišu veids, stress, mikroklimats, veterinārā aprūpe, ganāmpulka atjaunošanas plāns, vaislas teļu iegādes iespējas, ģenētiskie faktori – viegla atnešanās, kāju un nagu uzbūve un veselības stāvoklis, laba tesmeņa uzbūve, piens ar vēlamu piena sausnas daudzumu.[2]

Vairāki autori ir novērojuši, ka dažādas pazīmes dažādi ietekmē dzīvnieka ilgmūžību ganāmpulkā, piemēram, zema slaucamo govju nagu kvalitāte var radīt tiešus zaudējumus, jo nepieciešamas papildus izmaksas nagu problēmu ārstēšanai, kā arī netiešus, kas saistīti ar izslaukuma samazināšanos, pazeminātu auglību un priekšlaicīgu piespiedu kaušanu, kas saīsina produktīvo dzīvi. Zinātnieki ([Yoon Seok Choi and McDaniel](#)) 1993. gadā prezentēja iegūtos rezultātus, kuri pierādīja, ka slaucamām govīm ar pareizi veidotiem nagiem ir garāka produktīvā dzīve un lielāks koriģētā piena izslaukuma kāpums no pirmās uz otro laktāciju.[6] Pētnieki [Rogers et al.](#) 1988. gadā iepazīstināja ar pētījuma rezultātiem, ar kuriem pierādīja, ka tesmeņa dziļumam un pupu izvietojumam ir ietekme uz slaucamo govju ilgmūžību.[4]

Vairāki pētnieki konstatējuši, ka neatkarīgi no ražošanas līmeņa, govju ilgmūžību palielina tādas pazīmes kā pareiza tesmeņa forma un uzbūve, pupu izvietojums, kāju, nagu uzbūve un veselības stāvoklis.

Visefektīvākais veids ilgmūžības uzlabošanā ir novērst brāķēšanas riska faktoros: pirmās atnešanās vecums, barojums un eksterjers. Piemēram, telītēm, kuras pirmo reizi atnesas pēc 24 mēnešiem, ir lielāks risks tikt izbrāķētām ātrāk, jo to ražotspējai ir

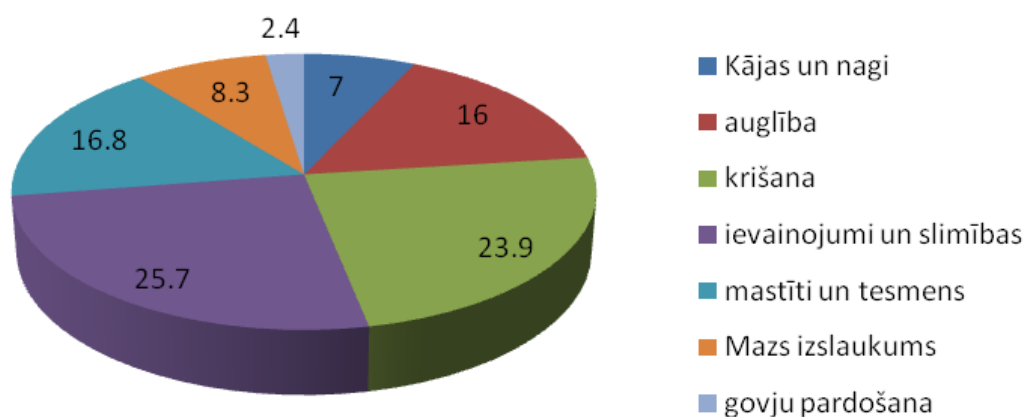
jābūt augstākai, lai ieņēmumi par piena realizāciju segtu tās izaudzēšanas un uzturēšanas izmaksas.[2]

Uzlabojoties govju ilgmūžībai, saimniecībai rodas iespējas mērķtiecīgāk strādāt pie dzīvnieku atlases, paaugstinot to produktivitāti un samazinot atražojamo dzīvnieku nepieciešamību. Vaislas dzīvniekus, kas nav nepieciešami ganāmpulka atjaunošanai, var pārdot citām saimniecībām un tā iegūt papildus peļņu.

Faktoru ietekme uz ilgmūžību

Lai gan mērķis ir saglabāt slaucamo govī, cik ilgi vien iespējams, tomēr pēc iespējas jāspēj atklāt un izbrāķēt nerentablas govīs. Zinātniekiem Dienviddakotā, veicot 113 slaucamo govju ganāmpulku analīzi, izdevās noskaidrot govju izslēgšanas iemeslus, kas parādīti 1. attēlā.

1. attēls

Avots: [1]

Galvenie govju izslēgšanas iemesli Dienviddakotas ganāmpulkos

Šajā attēlā redzam, ka saimnieks lielu daļu no izslēgšanas iemesliem tieši nevar ietekmēt, piemēram, govju saslimšanu, krišanu u.t.t. Saimniecība tieši spēj ietekmēt tikai apmēram 35% un daļēji – 65% no visiem izslēgšanas iemesliem. Ilgmūžību var būtiski ietekmēt saimniecības pārvalde, ja mērķtiecīgi kontrolē govju stāvokli un veic profilaktiskos pasākumus, lai novērstu saslimšanas cēloņus, un saslimšanas gadījumā var ātri reaģēt, lai nerastos nepieciešamība dzīvnieku likvidēt.[1]

Turēšanas un ēdināšanas faktori un to iespējamie risinājumi

Mītņošana

Govs komfortam ir svarīga loma, lai palielinātu ilgmūžību. Nepareizi izveidotas un/vai uzturētas guļvietas neļauj govīm ērti apgulties un pietiekami ilgi atpūsties

(parasti 12 stundas diennaktī). Ejas, kas ir pārāk gludas (slidenas), pārāk abrazīvas, slapjas, ar mēsliem un vircu, veicina govīs uz klibumu, ko dēvē par "nagu iekaisuma sindromu", kas sevī apvieno laminītu, nagu baltās līnijas posmainību un papēža eroziju.[1]

Nagu slimības rada vienas no lielākajām izmaksām piensaimniecības nozarē. Tās var būt gan kā tiešās izmaksas nagu apstrādē vai netiešās izmaksas, kas saistītas ar samazinātu reproduktīvo funkciju, nesaražoto produkciju un/vai priekšlaicīgu izbrāķēšanu. Mičiganas štata universitātes pētnieka (Sprecher et al) 1997. gadā veiktā pētījumā tika nonākts pie secinājuma, ka govīm, kas nokļuva klibo govju grupā, bija astoņas reizes lielāks izbrāķēšanās rādītājs nekā govīm, kas nebija slimojušas ar kāju slimībām.[5]

Ēdināšana

Pareizi sabalansēta barības deva ir nozīmīgs faktors, lai govi saglabātu veselīgu un produktīvu. Lai govs spētu strādāt ar maksimālo atdevi, tā ir jāuzmana no dzimšanas brīža līdz mirklīm, kad tā pabeidz savu produktīvo dzīvi. Lielākā daļa veselības problēmu ir tieši vai netieši saistītas ar nepareizu dzīvnieka ēdināšanu. Piemēram, apgrūtinātas dzemdības, placentas aizture, endometrīts un tesmeņa tūska ir tieši vai netieši saistītas ar nekorektu dzīvnieka ēdināšanu. Vielmaiņas traucējumi un to komplikācijas, piemēram, hipokalcēmija, taukaino aknu slimība, ketoze, glumēnīka dislokācija, acidoze, un laminīts tāpat var rasties arī ēdināšanas nepilnību dēļ. Izēdinot nepietiekamā daudzumā efektīvo kokšķiedru, lai saglabātu veselīgu govs spurekļa vidi, var nākties samazināt izēdināmās rupjās un koncentrētās lopbarības attiecību. Pat tad, ja rupjās lopbarības attiecība pret koncentrēto barību ir atbilstoši ievērota un barība tiek kvalitatīvi samaisīta, ir jāpārlicinās, ka govīs neveic barības šķirošanu, tā neradot sev vielmaiņas traucējumus. [1]

Daži noderīgi ieteikumi, kā kontrolēt ēdināšanas problēmas, ir novērot, cik daudz un aktīvi govīs atgremo, veicot apēstas barības uzskaiti, novērtējot ķermeņa kondīciju, kā arī pārbaudot govīs izkārnījumu konsistenci un nesagremotās barības daļiņu klātbūtni tajos. Ja saimnieks ikdienā nekontrolē un nerisina ēdināšanas problēmas, bet, labākajā gadījumā, konstatējot piena daudzuma un kvalitātes kritumu, sāk meklēt tā cēloņus, var rasties papildus zaudējumi, kas saistīti ar laikus nepamanītu vielmaiņas slimību ārstēšanu un produktivitātes kritumu. [1]

Kūts mikroklimata ietekme

Vienmēr jāpatur prātā, ka kūts mikroklimata izmaiņas abos virzienos ietekmē vajadzību pēc uzņemamās barības. Uz mikroklimata izmaiņām jāreaģē ar atbilstošām barības devas izmaiņām un/vai veicot saimnieciskās darbības modifikāciju, lai novērstu mikroklimata izmaiņas. Ja saimnieks nespēj nodrošināt apmierinošu mikroklimatu, var rasties problēmas ar dzīvnieka veselību un vairošanos, kā arī produktivitātes samazināšanos, kas galu galā noved pie govīs brāķēšanas.

Mastīts

Pētnieks Jones 1999. gadā izteica viedokli, ka govīs, kas slimo ar klīnisko mastītu pirmajā laktācijā, zaudē vairāk nekā 225 kg no koppiena un vairāk nekā 450 kg no koppiena otrajā un turpmākajās laktācijās. Veicot ikgadējo piensaimniecības

statistikas rādītāju analīzi, autors izteica slēdzienu, ka mastītu izraisītā piespiedu kaušana var sasniegt pat 35% no visiem slaucamo govju likvidēšanas iemesliem.[3]

Vienkāršā apsaimniekošanas prakse, piemēram, ar mastītu slimo govju slaukšana atsevišķi kā pēdējās vai, izmantojot citu slaukšanas aparātu, var dot labvēlīgu ietekmi ganāmpulka govju ilgmūžībai. ASV Nacionālā mastīta padome (NMP) izstrādājusi ieteikumus (vadlīnijas) par govju brāķēšanu:

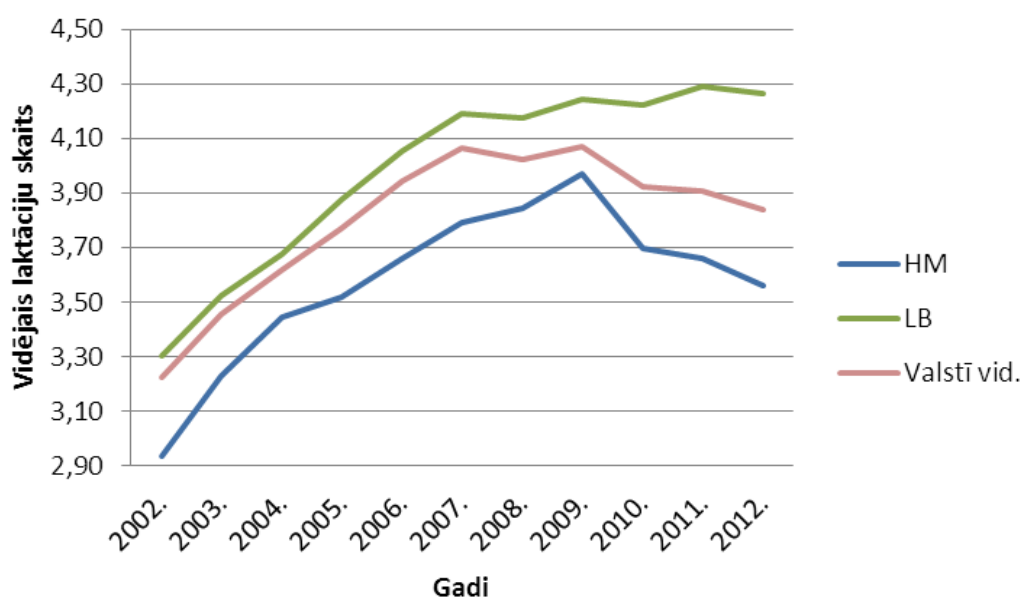
- Slaucamo govi iesaka brāķēt, ja tā saražo mazāk nekā 20% no ganāmpulka vidējā izslaukuma,
- Pirmpienes iesaka brāķēt ja tās izslaukums ir zemāks par 30% no ganāmpulka vidējā rādītāja,
- Likvidēt govīs ar hronisku vai klīnisku mastītu,
- No visām mazproduktīvajām govīm teļi un jaunlopi ir jābrāķē.

Lai gan, sekojot šīm pamatnostādņēm, sākotnēji varētu šķist, ka ilgmūžībai ganāmpulkā ir jāsamazinās, faktiski nākotnē ilgmūžība ganāmpulkā uzlabojas pie nosacījuma, ja šīs pamatnostādnes tiek mērķtiecīgi ievērotas. Saskaņā ar NMP ieteikumiem, slimo dzīvnieku likvidācija ir viens no plašāk pielietojamiem veidiem hronisku slimību apkarošanai. Ir maz pamatotu skaidrojumu, kāpēc, saglabāt govi ar nemainīgi augstu somatisko šūnu skaitu, jo šie dzīvnieki darbojas kā infekciju izplatītāji, kas rada paaugstinātu risku inficēties pārējām govīm.[1]

Slaucamo govju ilgmūžība Latvijā

Pēc Lauksaimniecības datu centra sniegtās informācijas, Latvijas divu populārāko – Latvijas brūnas (LB) un Holšteinas melnraibās (HM) slaucamo govju šķirņu ilgmūžība ir atspoguļota 2. attēlā.

2. attēls

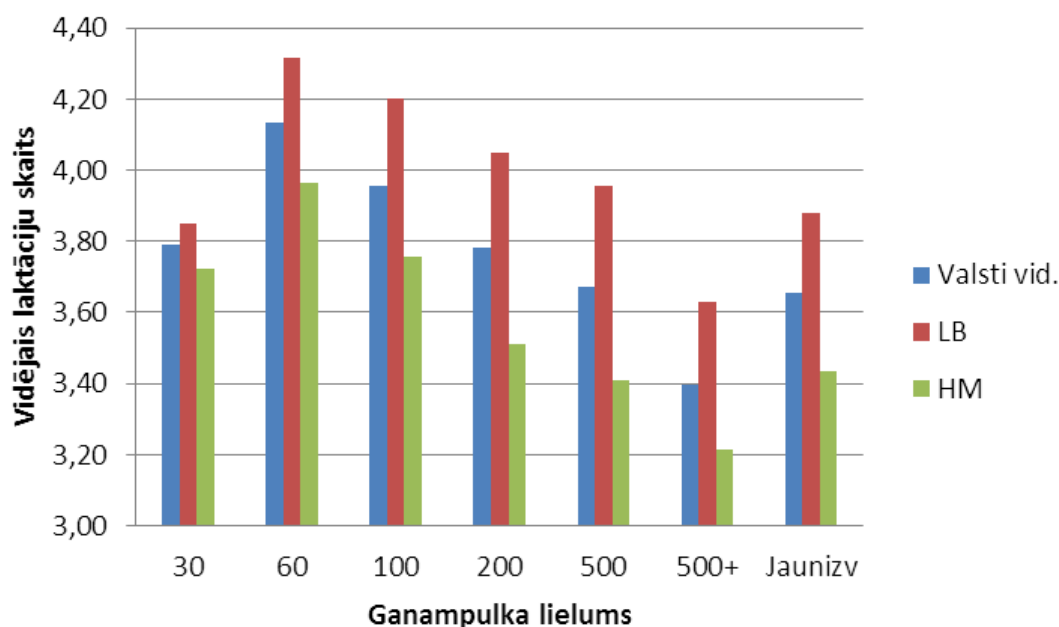
Avots: LDC dati

LB un HM šķirņu ilgmūžības salīdzinājums pa gadiem

Otrajā attēlā mēs redzam, ka Holšteinas melnraibās šķirnes vidējais laktāciju skaits gadu gaitā ir zemāks nekā valstī vidējais, bet Latvijas brūnās šķirnes govju vidējais laktāciju skaits ir bijis augstāks nekā vidēji Latvijā. Vismazākā laktāciju skaita starpība šīm šķirnēm bija 2004. gadā, kas vidēji bija 0,23 laktācijas, bet lielākā starpība novērota 2012. gadā – vidēji 0,70 laktācijas. HM šķirnes govīm ilgmūžība strauji pasliktinājās, sākot ar 2009. gadu, kad valsti skāra ekonomiskā krīze. Zināms, ka LB govīs ir pieticīgākas nekā HM šķirnes govīm, ko apliecina arī laktāciju skaitu svarstības periodā, kad krīzes ietekmē HM šķirnei ilgmūžība pasliktinās. LB šķirnes dzīvnieki tik strauju ilgmūžības pasliktinājumu neuzrāda un atrāk pielāgojās saimniecības situācijai, to parādot ar laktāciju skaitu pieaugumu no 4,22 laktācijām 2010. gadā līdz 4,29 laktācijām 2011. gadā, kamēr HM šķirnei ilgmūžība samazinās.

Latvijas brūnas un Holšteinas melnraibo govju šķirnes ilgmūžības salīdzinājums atspoguļots 3. attēlā.

3. attēls

Avots: LDC dati

LB un HM šķirņu ilgmūžības salīdzinājums ar saimniecību apjomiem

3. attēlā redzams, ka augstāko laktāciju skaitu govīs sasniedz no 30 līdz 60 govju ganāmpulkos, kas vidēji valstī bija 4,13 laktācijas, bet vidēji zemāko laktāciju skaitu uzrādīja ganāmpulki, kur govju skaits ir virs 500 govīm, un valstī tas vidēji bija 3,39 laktācijas. Lielākā atšķirība starp abām populārākajām šķirnēm bija no 200 līdz 500 govju ganāmpulkos, kas bija vidēji 0,55 laktācijas. Mazākā atšķirība starp šīm šķirnēm bija līdz 30 govīm ganāmpulkos – vidēji 0,13 laktācijas.

Secinājumi

Piena cenas pazemināšanās gadījumā ir ļoti svarīgi saglabāt peļņu nesošas slaucamās govīs, cik ilgi tas iespējams, lai uzlabotu *neto* atdevi no piena saimniecībā. To iespējams paveikt, uzlabojot dzīvnieka ilgmūžību. Atkarībā no ganāmpulka menedžmenta, ģenētikai un videi ir pieaugoša loma, nosakot izredzes govij sevi saglabāt ganāmpulkā. Latvijas brūnās šķirnes govīs savas pieticības dēļ spēj ilgāk izdzīvot Latvijas turēšanas apstākļos nekā Holšteinas melnraibās šķirnes govīs.

Materiālu sagatavoja:

LLKC lopkopības speciālists

Kārlis Zauers

Izmantotā literatūra

1. Garsija A. 2001 Cow Longevity.
http://pubstorage.sdstate.edu/AgBio_Publications/articles/ExEx4019.pdf.
Skatīts 23.09.2013
2. Kairiša D. 2011. Slaucamo govju mūža ilguma nozīme. Publicēts *Agrotops*, nr. 7(167) 48.-49. lpp.
3. Jones, M G. 1999. Guidelines to Culling Cows with Mastitis.
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1477-9552.2002.tb00041.pdf>.
Skatīts 23.09.2013.
4. Rogers, G.W., B.T. McDaniel, M.R. Dentine, L.P. Johnson. 1988.
Relationships among survival rates, Predicted Differences for yield, and Linear Type Traits.
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0022030288795442>
Skatīts 23.09.2013
5. Sprecher, D.J., D.H. Hostetler, and J.B. Kaneene. 1997. A lameness scoring system that uses posture and gait to predict dairy cattle reproductive performance. http://www.hoofhealth.ca/section7/_refs/sprecher_t47_1179.pdf
Skatīts 23.09.2013
6. Yoon Seok Choi and B. T. McDaniel. 1993. Heritabilities of Measures of Hooves and Their Relation to Other Traits of Holsteins.
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0022030293775323> Skatīts 23.09.2013
7. LDC dati